

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

**उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ,
जळगाव**

द्वितीय वर्ष कला
अभ्यासक्रम

**नाट्य शास्त्र -
सामान्य (G-2)**

(२००८ जून पासून)

अभ्यासक्रम

द्वितीय वर्ष कला - अभ्यासक्रम

नाट्य शास्त्र - सामान्य (G-2)

सदर अभ्यासमाचा उद्देश 'नाटक' या सादरीकरणाच्या कलेचे (Performing Art) शिक्षण सर्वसामान्य विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचवणे हे आहे. कलेचा अभ्यास करतांना कलेलच्या उगमापासून ते विकासापर्यंत सर्व दृष्टीकोनातून अभ्यास होणे गरजेचे आहे. त्यानुसार या अभ्यासक्रमात सर्वांगिण विचार केलेला आहे. नाट्यशास्त्र हा विषय सामान्य स्तरावर शिकवितांना नाट्यकलेच्या सर्व शाखांचा ढोबळमानाने अभ्यास यात आखलेला आहे. सैद्धांतिक अभ्यासक्रमासोबत प्रात्यक्षिकावर सारखाच भर देण्यात आलेला आहे. सदर अभ्यासक्रम एकूण १०० गुणांचा असेल त्यात सैद्धांतिक भागासाठी १० गुण अंतर्गत, ४० गुण बहिस्थसाठी आणि प्रात्यक्षिकासाठी १० गुण अंतर्गत व ४० गुण बहिस्थसाठी असतील. सदर अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी प्रत्येकी ९० तासिका अपेक्षित आहे.

सैद्धांतिक विभाग

☛ अभ्यासक्रमातील घटक :

- (१) मराठी रंगभूमीचा इतिहास - इ. स. १८४३ ते इ.स. १९६०
- (२) साहित्यामूल्य सादरीकरण मूल्याच्या दृष्टीकोनातून नाटकांचा अभ्यास

नाटकाचे नाव	लेखक	भाषा
(१) अश्रुंची झाली फूले	वसंत कानेटकर	मराठी
(२) मृच्छकटीक	क्षुद्रक	संस्कृत
(३) आधे अधुरे	मोहन राकेश	हिंदी

- (३) मराठी लोककलांचा सादरीकरणाच्या दृष्टीने अभ्यास : गोंधळ, किर्तन, वही
- (४) रस परिपोषाच्या दृष्टीकोनातून, भारतीय शास्त्रीय रागाचा अभ्यास -
भूपाली, दुर्गा, सारंग, देस
- (५) भरतमुनींच्या नाट्यशास्त्रानुसार 'अभिनयाची' प्राथमिक तत्वे.
- (६) वेशभूषा म्हणजे काय ? 'भूमिका' आणि 'वेशभूषा' यातील परस्पर संबंध.
- (७) रंगभूषा म्हणजे काय ? 'भूमिका' आणि 'वेशभूषा' यातील परस्पर संबंध.
- (८) दिग्दर्शक म्हणजे काय ? दिग्दर्शन या संकल्पनेचा जागतिक रंगभुमीवर झालेला विकास
- (९) नाट्यनिर्मितीच्या खर्चाचे अंदाजपत्रक

प्रात्यक्षिक

- (१) प्रकाश योजना साहित्याची माहिती मिळविणे.
- (२) अश्रुंची झाली फुले, मृच्छकटीक, आधे अधुरे या नाटकातील पात्रांच्या वेशभूषा कार्याची माहिती जाणुन घेणे.
- (३) वही, गोंधळ, किर्तन या लोककलांचे व्यक्तीगत सादरीकरण
- (४) रंगभूषा साहित्याचा सविस्तर अभ्यास, व प्रत्यक्ष वापर
- (५) मराठी संगीत नाटकातील निवडक नाट्यप्रवेशांचे प्रत्यक्ष सादरीकरण

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
द्वितीय वर्ष कला
नाट्यशास्त्र - सामान्य (G-2) नाट्यतंत्र

वेळ २ तास

एकूण गुण ४०

(सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत)

- प्र. १ ला. - दिघोत्तरी प्रश्न १०
किंवा
दिघोत्तरी प्रश्न
- प्र. २ रा. - लघुत्तरी प्रश्न १०
(३ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे अपेक्षित)
- प्र. ३ रा. - टीपा लिहा १०
(३ पैकी २ टीपा लिहिणे अपेक्षित)
- प्र. ४ था - थोडक्यात उत्तरे लिहा. १०

(७ पैकी ५ प्रश्नांची तीन - चार वाक्यात उत्तरे लिहिणे अपेक्षित)

समकक्ष विषय सूची

जुना अभ्यासक्रम	नवा अभ्यासक्रम
नाट्यशास्त्र सामान्य (G-2)	नाट्यशास्त्र सामान्य (G-2)

संदर्भ ग्रंथ

१. मराठी रंगमूमीचा इतिहास - श्री. ना. बनहट्टी
२. भरतमूनीचे नाट्यशास्त्र - गोदावरी केतकर
३. संगीताने गाजलेली रंगभूमी - बाबुराव जोशी
४. नाटकातील मिथक - राजू नाईक
५. नाट्यनिर्मिती - यशवंत केळकर
६. भारतीय रंगमंच - आर्य रंगाचार्य
७. रंगभूषा - भावे प्रभाकर
८. मराठी नाटक - माधव मनोहर
९. लोकधर्मी महाराष्ट्र - हिरामण लांजे
१०. नाट्यव्यवहार - प्रा. आपटे वा. शि.